

Bloemen voor mijn dochter

Sarah Jio bij Boekerij:

Die avond aan het meer

Bloesem in de nacht

De geheimzinnige tuin

Eiland in bloei

Bloemen voor mijn dochter

Om nooit te vergeten

Sarah Jio

Bloemen voor mijn dochter

Als Caroline brieven vindt van een Joodse weduwe uit
de Tweede Wereldoorlog, heeft dat grote gevolgen

Eerste druk 2019

Vijfde druk 2021

ISBN 978-90-225-9263-2

ISBN 978-94-023-1317-8 (e-book)

ISBN 302

Oorspronkelijke titel: *All the Flowers in Paris*

Vertaling: Harmien Robroch

Omslagontwerp: DPS Design & Prepress Studio

Omslagbeeld: Arcangel Images

Zetwerk: ZetSpiegel, Best

© 2019 Sarah Jio

© 2019 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

SEATTLE, DECEMBER 2017

Lieve lezer,

Dit is mijn negende roman die in de Verenigde Staten wordt uitgegeven en mijn tiende wereldwijd. In al die jaren waarin ik heb geschreven en gereisd, heb ik me altijd aangetrokken gevoeld tot Parijs. En hoewel de omstandigheden me niet in staat stelden er te wonen (een droom sinds mijn studietijd), heb ik altijd geweten dat ik ooit een verhaal zou schrijven dat zich in Parijs afspeelt. Hoewel sommige delen van vorige romans plaatsvonden in de Lichtstad, heb ik mijn personages er nooit zo gesitueerd als in dit boek, wat voor mij op zich al heel spannend was.

Terwijl ik in mijn dagelijkse leven in Seattle voor mijn drie zoons zorgde, ging ik met mijn personages mee langs de meest charmante cafeetjes, prachtige balkons en populaire bezienswaardigheden van Parijs. De reis was gedenkwaardig: ik liep de treden op naar Montmartre, bewonderde de kleurrijke groenten- en fruituitstallingen in de Rue Cler en genoot van kopjes espresso in verborgen cafeetjes in kleine zijstraatjes.

Maar dit verhaal gaat veel verder dan chocoladecroissants en de Eiffeltoren op een voorjaarsdag. Het gaat over liefdesverdriet en trauma, zowel in het door oorlog verscheurde Parijs uit de jaren veertig van de vorige eeuw, als in het heden, met personages die soms wel, maar soms ook niet in staat zijn tot verzet, vergeving en liefde.

Dit boek is mijn liefdesbrief aan Parijs, en wie weet volgt er ooit nog een. Vooralsnog hoop ik dat je geniet van dit bescheiden, door mij bedachte verhaal, de personages en Parijs in zijn geheel tot aan het kleinste bloemblaadje.

xo, Sarah

1

CAROLINE

4 SEPTEMBER 2009

Waar háált hij het lef vandaan? Mijn wangen branden als ik op de fiets stap en hard door de Rue Cler trap, langs de straatverkopers met hun tafels vol paarse aubergines en bossen bloemen, roze pioenen en goudgele zonnebloemen, die in nette emmers fier overeind staan, langs Café du Monde, waar ik soms koffie haal als ik te moe ben om naar Bistro Jeanty te lopen, en langs een oude vrouw die haar witte poedeltje uitlaat. Ondanks de felle zon heeft ze pessimistisch een paraplu bij zich alsof de hemelsluizen elk moment open kunnen gaan om hun woede te ontketenen.

Woede is de emotie die ik voel. Ik ben wóést. Hij was wel de laatste die ik vanmorgen had verwacht of had willen zien. Kan hij, na alles wat er is gebeurd, niet het fatsoen opbrengen om mijn wensen te respecteren? Ik heb hem gezegd dat ik hem niet meer wil zien, nooit meer. En dan staat hij toch opeens voor mijn neus, in Café du Monde nota bene, met een grijns alsof er niets is gebeurd, alsof...

Ik knipper mijn tranen weg en maan mezelf tot rust, iets wat

me gisteravond niet lukte, toen ik mijn servet wegsmeet, tegen hem schreeuwde en wegstormde. Een Parisienne zou zich nooit zo laten gaan.

Hoewel er dus veel ruimte voor verbetering is, zou ik zo voor een Française door kunnen gaan, van een afstandje tenminste. Uiterlijk kom ik in de buurt, min of meer. Sjaal losjes rond mijn hals. In een jurk op de fiets. Blond haar in een hoge knot. Geen helm natuurlijk. Het heeft drie jaar geduurd voordat ik de taal een beetje onder de knie had (met de nadruk op 'een beetje'), maar de Franse stijl kost zeker een heel leven.

Wat doet het er nu nog toe? Parijs is gaandeweg mijn schuilplaats geworden, mijn cocon, mijn vlucht uit het verdriet van het verleden. Ik knipper tranen weg. En nu? Denkt hij echt dat hij mijn leven zomaar binnen kan walsen en dat ik zal doen alsof er niets is gebeurd? Dat alles op wonderbaarlijke wijze weer teruggaat naar hoe het was?

Ik huiver en kijk over mijn schouder of hij me niet volgt. Voor zover ik kan zien niet, en ik trap nog wat harder de hoek om, waar een man in een leren jas naar me kijkt en glimlacht alsof we elkaar kennen. Dat is niet zo. Zeggen dat Fransen erom bekendstaan vrijpostig te zijn is een understatement. Ze gaan ervan uit dat iedere vrouw vereerd zou zijn met hun aantrekkelijke uiterlijk, charme en intelligentie.

Ik heb nog niet veel dates met Fransmannen gehad, en tot nu toe is het niet geweldig geweest. Een etentje met de kapper die continu naar zichzelf in de spiegel achter me keek; lunch met de kunstenaar die voorstelde om naar zijn flat te gaan om zijn nieuwste schilderij te bekijken dat, toevallig, boven zijn bed hing; en dan nog de universiteitsdocent die me vorige week mee uit vroeg... en die ik nog steeds niet heb teruggebeld.

Ik slaak een zucht en fiets verder. Ik ben geen Amerikaanse

en geen Parisienne. Sterker nog, op dagen als deze heb ik het gevoel dat ik helemaal niets ben. Er is geen land waar ik thuis hoor, geen mens bij wie ik pas. Ongebonden zweef ik, als een geest, door het leven.

Ik fiets langs de Rue de Seine, rijd in mijn fladderende lichtblauwe zonnejurk slingerend langs lantaarnpalen over een heuvel omlaag, met de schitterende stad achter me. De tranen beginnen weer te stromen, waardoor ik het smalle straatje voor me nauwelijks zie. Ik knipper hard met mijn ogen, veeg een traan weg en de kasseien komen weer in beeld. Ik richt mijn blik op een ouder stel op het trottoir verderop. Ze zien eruit als een typisch Frans echtpaar, heel schattig, zonder dat ze het zelf in de gaten hebben. Hij draagt een tweedjasje (ondanks het feit dat het bijna dertig graden is en erg klam) en zij een functionele geruite jurk die misschien al in haar kast hangt sinds ze hem die middag in 1953 in de etalage van een boetiek aan de Champs-Élysées zag. Ze draagt een mand vol boodschappen van de boerenmarkt (ik zie een courgette). Hij heeft alleen een stokbrood bij zich, dat hij als een geweer uit de Tweede Wereldoorlog tegen zijn schouder laat rusten, plichtsgetrouw, maar ook met een nauwelijks zichtbare en merkwaardig charmante zweem van ergernis.

Ik denk terug aan het gesprek in het café en word opnieuw woest. Ik hoor zijn stem in mijn hoofd, zacht, lief, smekend. Ben ik te hard voor hem geweest? Nee. Nee. Misschien? Nee! In een ander leven hadden we vanavond misschien ergens in een café knus aan een hoektafeltje een goede bordeaux gedronken, naar Chet Baker geluisterd en gepraat over hypothetische vakanties naar de Griekse eilanden of de bouw van een kas in onze achtertuin waar we een citroenboom in een pot zouden zetten en onder een bougainville zouden zitten, net als vroeger

toen we onder de bougainville zaten die mijn moeder had geplant toen ik elf was, vlak voordat mijn vader vertrok. Jazz. Santorini. Citroenbomen. Prachtige, tedere details die er allemaal niet meer toe doen. Niet in dit leven, in elk geval. Dat hoofdstuk hebben we gehad. Nee, het boek is uit.

Hoe kan ik het hem vergeven? Hoe kan ik het hem ooit vergeven...?

‘Vergeving is een geschenk,’ heeft een therapeut waar ik een paar keer ben geweest, gezegd, ‘zowel voor de ontvanger als voor jezelf. Maar je kunt een geschenk niet geven als je er niet aan toe bent.’

Ik doe mijn ogen even dicht en open ze dan resoluut. Ik ben er niet aan toe en betwijfel of ik dat ooit zal zijn. Ik fiets verder, sneller, vastberaden. Het verdriet van het verleden komt scherp in beeld en heeft een bittere smaak. Het steekt, als een schijfje citroen op een open wond.

Ik veeg weer een traan weg als er uit het niets een vrachtwagen op me af dendert. Adrenaline giert door mijn lijf, zoals het doet als je al fietsend even wegdroomt en ternauwernood een naderende auto, een lantaarnpaal of een man met zijn hond weet te ontwijken. Ik stuur naar rechts en zie in de verte een moeder wandelen met haar dochttertje dat niet ouder dan twee kan zijn. Mijn hart zwelt. De zon is fel, verblindend, en filtert door haar blonde haren.

Ik knijp mijn ogen samen en probeer mijn route door de smalle straat te bepalen. Mijn hart slaat steeds sneller. De chauffeur van de vrachtwagen lijkt me niet te zien. ‘Stop!’ schreeuw ik. ‘*Arrêtez!*’

Ik knijp in mijn handremmen, maar er gebeurt niets. De straat is steil en smal, te smal, en ik dender steeds harder de heuvel af. De chauffeur van de vrachtwagen speelt met een si-

garet, wiebelt hem heen en weer, terwijl hij over de kasseien slingert. Ik schreeuw nog een keer, maar hij hoort me niet. De paniek is verstikkend. Ik kan twee dingen doen: naar links uitwijken en de moeder en dochter raken, of naar rechts uitwijken en tegen de vrachtwagen aan knallen.

Ik ga naar rechts.

2

CÉLINE

4 SEPTEMBER 1943

‘Het wordt herfst,’ zegt papa, en hij staart uit het raam van onze kleine bloemenwinkel aan de Rue Cler. Ondanks de blauwe lucht zie ik donkere wolken in zijn ogen.

‘O, papa,’ zeg ik door de open deur, terwijl ik mijn schort rechtek en wat verdwaalde rozenblaadjes van de kasseien voor de winkel wegveeg. Ik heb altijd medelijden met de gevallen bloemblaadjes, hoe dwaas dat ook klinkt. Het zijn net jonge eendenkuikentjes die hun moeder kwijt zijn. ‘Het is nog maar net september, mijn o zo pessimistische papa.’ Ik glimlach ondeugend. ‘Het is een prachtige zomer geweest, laten we er nog even van genieten zolang hij duurt.’

‘Prachtig?’ Papa werpt zijn armen dramatisch in de lucht, zoals een Fransman van boven de zestig zo goed kan. Ik heb vaak gedacht dat er waarschijnlijk een oude Franse wet is die zegt dat je als oudere man het onherroepelijke recht hebt om, waar en wanneer je maar wilt, mopperig, weerspannig en anderszins twistziek te zijn. Papa maakt daar in elk geval gebruik van, ook al houd ik om die reden alleen maar meer van hem. Humeurig

of niet, hij is nog altijd de liefste Fransman die ik ken. ‘Onze stad is bezet door de nazi’s en jij noemt deze zomer... práchtig?’ Hoofdschuddend buigt hij zich weer over een groot bloemstuk voor madame Jeanty, een van onze veeleisende klanten. Als plaatselijke trendsetter en eigenaresse van een van de populairste restaurants in de stad, Bistro Jeanty, stuurt ze ons veel klanten, vooral nieuwe toetreders tot de beau monde die willen dat hun eigen eettafel er net zo indrukwekkend uitziet als de hare. En dus weten papa en ik dat we niet zonder haar clientèle kunnen en dat er altijd moet worden voldaan aan haar eisen, hoe absurd en hoe laat (of vroeg) ze ook komen. Niet te veel groen, maar ook weer niet te weinig. Alleen rozen die dezelfde ochtend zijn geplukt. Nooit pioenen of ranonkels. En in hemelsnaam geen varens, zelfs niet iets wat erop lijkt. Die fout heb ik drie jaar geleden in een bloemstuk gemaakt en laten we zeggen dat het nóóit meer zal gebeuren.

Grappig dat een kind zo anders kan zijn dan zijn ouders. Haar zoon, Luc, lijkt absoluut niet op haar. We kennen elkaar sinds de middelbare school en ik heb hem altijd bewonderd. We eten elke week samen bij Bistro Jeanty en ik stel onze vriendschap erg op prijs, nu helemaal, tijdens deze nietsontziende bezetting. Onder andere omstandigheden zouden Luc en ik misschien geliefden zijn geweest; als de wereld niet in oorlog was, als onze levens een andere weg hadden genomen. Ik heb er vaak aan gedacht en hij ook, dat weet ik. Het blijft een gecompliceerd verhaal, waarvan we geen van beiden het einde kennen.

Ik slaak een zucht. Wie heeft er tijd voor dit soort gedachten, terwijl er zo veel op het spel staat? Sommige vrienden zijn hun bedrijf kwijtgeraakt, andere zijn op straat in elkaar geslagen. Toch is onze familie er tot nu toe zonder persoonlijke of finan-

ciële kleerscheuren vanaf gekomen en daar ben ik elke dag dankbaar voor. Ik denk graag (of doe ik alsof?) dat we er immuun voor zijn, dat deze oorlog komt en gaat en ons gezinnetje van drie personen blijft bestaan: papa, ik en mijn dochtertje, Cosi. Als de storm woedt, slagen wij erin in het vredige oog ervan te blijven.

Toch ben ik niet dom. Er zijn allerlei redenen tot zorg. Maar voorzichtigheid is iets anders dan paranoia, en ik weiger me te laten leiden door angst. We zijn per slot van rekening Franse staatsburgers en hebben de documenten om dat te bewijzen. Papa's moeder was weliswaar half-joods, maar zij is lang geleden overleden in een dorpje in de buurt van Normandië, ver hier vandaan. Hij heeft zich nooit geschaamd voor zijn afkomst, maar heeft zich er ook niet door laten bepalen. Zijn vader was katholiek en zijn moeder had zich bekeerd. Voor zover ik weet is niemand zich bewust van papa's afkomst of stamboom. En trouwens, de Duitsers zijn dol op onze winkel; ze komen vaak langs voor speciale boeketten voor hun echtgenotes of maîtresses, of voor een knap Frans meisje bij wie ze in de gunst proberen te komen. We redden het wel. Alle drie.

De deurbel klingelt en Luc komt binnen. Hij geeft me een zoen op mijn wang en schudt papa de hand.

‘Wat doe jij hier?’ vraag ik met een glimlach.

Hij haalt een prachtig roze grapefruit uit zijn jaszak. ‘Kijk eens wat ik op de markt heb gevonden.’

Mijn ogen lichten op. ‘Luc, echt waar?’

Hij knikt. ‘Ik dacht wel dat je blij zou zijn.’

‘Ik heb geen grapefruit meer gehad sinds...’

De deurbel klingelt opnieuw en madame Bernard loopt met veel vertoon naar de toonbank. ‘Ik heb vier dozijn tijgerlies nodig,’ zegt ze buiten adem tegen papa. ‘We hebben morgen-

avond enkele van de belangrijkste mensen in Parijs te gast.’

Papa fronst zijn wenkbrauwen. Hij weet net zo goed als ik dat tijgerlelies bijna niet te krijgen zijn. ‘Madame Bernard,’ zegt hij, en hij schraapt zijn keel. ‘Lelies zijn momenteel zeer schaars. Mag ik rozen of anjers voorstellen, of zelfs...’

‘Lelies, zei ik,’ blaft ze, en ze steekt haar hand op om het gesprek af te kappen.

‘Madame Bernard,’ zegt Luc opeens. ‘Wat leuk u te zien.’

‘Ach, Luc!’ roept ze uit. ‘Ik had je niet gezien.’

Hij glimlacht. ‘Hoe is het met uw man? Ik hoorde dat hij pas ziek is geweest.’

‘O, wat attent van je. Hij is weer helemaal hersteld.’

‘Dat is fijn,’ zegt hij.

Madame Bernard kijkt naar mij, dan naar Luc en dan weer naar papa. ‘Rozen zijn ook goed, ik wil niet moeilijk doen.’ Ze werpt weer een blik op mij en dan op Luc. ‘In deze tijd al helemaal niet. Drie dozijn rozen. In verschillende tinten roze.’

Luc blaast me een kus toe en vertrekt, terwijl papa de bestelling zoals altijd in zijn notitieboek noteert. ‘Zullen we ze rond een uur of drie, vier bezorgen?’

‘Twaalf uur,’ zegt ze. ‘De vorige keer was jullie loopjongen te laat. Zorg dat hij deze keer op tijd is.’

‘Natuurlijk, madame,’ zegt papa.

‘En de bloemen waren wat verwelkt.’ Ze schudt haar hoofd. ‘Als u niet uitkijkt, raakt u nog klanten kwijt, onder wie ikzelf.’

‘Met alle respect, madame,’ kom ik tussenbeide. ‘We verkopen geen verwelkte bloemen. Misschien is het uw geheugen dat wat verwelkt is.’

‘Mijn geheugen?’ zegt ze verontwaardigd, en ze richt zich tot papa. ‘Het is jammer dat u uw dochter geen manieren hebt weten bij te brengen. Annuleert u die bestelling maar.’

Als ze weg is, laat ik me met een zucht op de stoel achter de toonbank ploffen, maar ik zie dat papa dit allesbehalve grappig vindt.

‘Céline, je moet leren je emoties te beheersen.’

‘En ons door mensen als madame Bernard laten koeioneren?’ Ik haal mijn schouders op. ‘We hebben genoeg klanten, papa. We hebben haar niet nodig.’

Hij zucht. ‘Stel dat ze dit aan haar vrienden vertelt en zij hun bestellingen niet langer bij ons plaatsen?’

‘Dat doen ze niet,’ zeg ik. ‘Onze klanten zijn trouw. Madame Bernard daarentegen heult met de Duitsers.’

Papa ziet er moe uit en lijkt niet overtuigd. ‘Des te meer reden om haar te vriend te houden.’

Net op dat moment komt Cosi, mijn dochttertje van acht, met het karakter van een leeuw en het hart van een engel, de winkel binnengerend en net zo snel vervliegt madame Bernards onzin. ‘Mama,’ zegt ze, en ze slaat haar armen om me heen. ‘Kijk eens wat ik op school heb gemaakt!’

Ze haalt een vel papier uit haar tas, een aquarel van een strand. ‘Herken je het?’ vraagt ze, terwijl ze me verwachtingsvol en met grote ogen aankijkt. ‘Het is Normandië!’ flapt ze er enthousiast uit, omdat ze niet kan wachten op mijn antwoord. ‘Waar je bent geboren, mama!’ Stralend van trots wijst ze naar de rotsen die ze langs het strand heeft geschilderd en de getijdenpoel, zoals ik haar vaak ’s avonds voor het slapengaan heb beschreven. De plek waar ik ben opgegroeid, in Normandië, staat in mijn hart gegrift. We woonden er in een kleine cottage aan zee, voordat mijn moeder overleed in het jaar dat ik twaalf werd. Daarna nam papa me mee naar Parijs. Het is al heel lang geleden, maar als ik mijn ogen dichtdoe en terugdenk, kan ik de zeelucht en de bloesem van mama’s citroenbomen op het ter-

ras achter ons huis ruiken. Dan is het alsof ik er nooit ben vertrokken. Deels is dat ook zo.

‘Mis je het?’ vraagt mijn dochter, terwijl ze me onderzoekend aankijkt.

Er staan tranen in mijn ogen en dus draai ik me om en doe alsof ik bezig ben met een emmer groene takken die papa in een van zijn bloemstukken zal verwerken voor een of ander chic feest. Ik verman me en wend me al knikkend tot Cosi. ‘Ja, lieverd,’ zeg ik met een glimlach. Ik verlang naar Normandië, maar ik verlang nog veel meer naar mijn moeder. Hoe betoverend ons leventje aan zee ook was, we hadden overal kunnen wonen, in de woestijn of in het donkerste bos. Zolang mijn moeder er was, zouden we gelukkig zijn.

Maar na haar dood was niets meer hetzelfde. Een groot deel van de vreugde in ons leven verdween, als kaarsjes uitgeblazen, vooral voor papa. Ons fijne leven in Normandië maakte plaats voor een druk leven in Parijs waar iedereen zich haastte en waar minder werd geglimlacht. Papa opende de bloemenwinkel en we bouwden een nieuw bestaan zonder mama op.

Papa is een stoïcijnse man en ik heb hem maar één keer zien huilen: het was kerstochtend, het jaar waarin ik dertien was geworden. Na het ontbijt had ik hem een foto van mama gegeven die ik in een doos op zolder had gevonden. Ze kon niet ouder dan achttien zijn geweest, heel mooi, met golvend donker haar, net als van Cosi, dat over haar schouders viel. Ik had er het perfecte lijstje voor gevonden in een tweedehandswinkel en het ingepakt. Tot op de dag van vandaag vraag ik me af of hij die foto ooit eerder had gezien, maar toen hij hem zag, moest hij huilen.

Hoewel hij zijn verdriet al die jaren onder controle heeft gehouden, is het er wel. Hij draagt het bij zich als een sjaal die

altijd om zijn hals zit. Papa heeft een groot hart, maar toen mama overleed, nam ze een stukje met zich mee. Als je een liefde verliest die zo intens is als die van hen, kan die leegte nooit helemaal opgevuld worden.

‘Mama?’ vraagt Cosi, en ik ruk me los uit mijn herinneringen.

‘Het is prachtig,’ roep ik uit, en ik kijk weer naar haar meesterwerk, voordat ik haar een zoen op haar koele, roze wang geef. ‘Je hebt het vastgelegd als een ware kunstenares. Precies zoals ik het me herinner.’

Ze duwt een lok donker haar achter haar oor en kijkt me met een zelfverzekerde glimlach aan. ‘Wil je me er een keertje mee naartoe nemen?’

‘Dat beloof ik,’ zeg ik.

‘En gaan we dan ook *tarte normande* eten, die jij zo lekker vond toen je klein was?’

Het water loopt me in de mond en mijn hart doet pijn: ik kan de appeltaarten van mijn moeder, met appels uit de tuin en versgeraspte kaneel met wat slagroom erbovenop, bijna proeven.

‘En gaan we dan schatzoeken op het strand?’

‘Ja, lieve schat.’

‘En kunnen we dan stenen op het water keilen en zeesterren zoeken in de getijdenpoelen?’

Ik knik en vecht tegen de tranen. Ze lijkt evenveel op haar vader als op mij: een rasechte optimist met een gedreven en vurig karakter die het goede in iedereen ziet. Wat zou Pierre trots op haar zijn. Ik grijp de gouden ketting vast die hij me op onze trouwdag heeft gegeven, met de kleine diamanten hanger die me herinnert aan het leven dat we samen hadden.

Zijn dood was net zo plotseling als die van mama, maar in tegenstelling tot mijn moeder was hij niet ziek. Een half jaar na

ons trouwen, toen ik net had ontdekt dat ik zwanger was van Cosi, werd ik wakker van Pierre, die zijn broek aantrok, het metalen geluid van de gesp van zijn riem, voeten die in schoenen werden geschoven. Gapend deed ik mijn ogen open. ‘Het spijt me, lieverd,’ zei hij. ‘Ik wilde je niet wakker maken.’

‘Kom terug naar bed,’ zei ik slaperig. Ik was van plan om hem die avond te vertellen dat ik zwanger was. Ik wilde eerst langs de slager om biefstuk te kopen voor bij zijn lievelingsgerecht, *gratin dauphinois*, een eenvoudige, maar onverklaarbaar lekkere combinatie van dingesneden aardappelschijfjes, knoflook, gruyère en room. Ik had het mijn moeder vele malen zien maken, maar het zou de eerste keer zijn dat ik het in mijn eigen keuken bereidde.

Ik kan me nog steeds herinneren hoe hij die ochtend keek. Dat zal ik nooit vergeten. Zo aantrekkelijk, met ogen vol passie, zowel voor mij als voor het leven in het algemeen. Pierre had grootse dromen en een plan om ze te laten uitkomen. Toen zijn bedrijfje, een kleine wijnwinkel in Montmartre, goed begon te lopen, maakte hij plannen om een tweede te openen, en daarna een derde, met het uiteindelijke doel om de meest succesvolle wijnhandelaar in Parijs te worden. Daarna, zei hij, zouden we een landhuis in de Provence kopen en onze zomers bij een mineraalrijk zwembad doorbrengen en de geur van lavendel opsnuiven. Papa zou natuurlijk meegaan. Pierres succes zou ervoor zorgen dat mijn vader met pensioen kon en zijn vermoeide artritishanden rust kon geven. Er stond ons een heerlijke toekomst te wachten.

Die ochtend liep hij, vervuld van liefde en dromen, terug naar het bed, liet zijn prachtige lijf zakken en drukte zijn lippen op de mijne, zodat er een golf energie door me heen schoot zoals de lekkerste espresso voor elkaar kan krijgen. Nog nooit

had een man dat effect op me gehad en soms vroeg ik me af of je werkelijk zo veel van iemand kon houden dat je het gevoel kreeg dat je uit elkaar knapte.

‘Ga niet weg,’ zei ik.

‘Ik blijf niet lang weg,’ antwoordde hij met een knipoog.

‘Maar het is nog zo vroeg,’ mompelde ik, terwijl ik half slapend op de klok keek. Half zeven. ‘Waar moet je op dit tijdstip in vredesnaam naartoe?’

‘Dat is een verrassing,’ zei hij. ‘Ga maar weer slapen, lieverd. Als je je ogen weer opendoet, ben ik terug, en dan zie je het vanzelf.’

Gehoorzaam deed ik mijn ogen weer dicht en even later viel mijn uitgeputte, zwangere lichaam weer in slaap. Maar toen ik een uur later wakker werd, was Pierre nog niet terug. De ochtenduren kropen voorbij en ’s middags was hij er nog steeds niet. Ik hield me bezig met het eten en wist met succes de gratin dauphinois te maken. Ik schonk de wijn in. Dekte de tafel. Om kwart over zes rook het zalig in ons appartement. Maar Pierre was nog altijd niet thuis.

In paniek ging ik langs de cafés in de buurt, de barbier op de hoek en madame Benoît, die net de bakkerij afsloot. Ik kan me nog herinneren dat ze wat bloem op haar wang had. ‘Sorry, Céline,’ antwoordde ze schouderophalend.

Niemand had Pierre gezien.

En toen kwam het bericht. Het gerinkel van de telefoon had nog nooit zo hard of angstaanjagend geklonken. Ik rende er zo snel mogelijk naartoe. Het was vast Pierre, om me te laten weten dat hij nog even langs de winkel was gegaan, net op het moment dat de nieuwe levering bordeaux was binnengekomen. Zijn assistent Louis, jong en onervaren, was niet in staat om de flessen te categoriseren en op de juiste plank te leggen, dus

moest hij het zelf doen. Het lot van een ondernemer. Ik wist precies hoe dat ging. Ik zou het niet leuk vinden, maar wel begrijpen. Ik zou hem vragen om zo snel mogelijk naar huis te fietsen. Het eten wordt koud! Ik heb je lievelingsgerecht gemaakt! Hij zou heel rustig zeggen: het spijt me dat ik je heb laten wachten, lieverd. Ik kom zo thuis. En dan zou hij een kwartier later met die aantrekkelijke, verwachtingsvolle glimlach in de deuropening staan. Hij zou me om vergeving vragen en die onmiddellijk krijgen.

Maar de stem aan de andere kant van de lijn was niet van Pierre, maar van een politieagent in het Zestiende Arrondissement. ‘Madame, ik moet u helaas mededelen dat uw man...’

Ik weet niet meer precies wat hij daarna zei. Zijn woorden waren als kogels die op me afgevuurd werden, maar dan met een honderdste van de snelheid, zo langzaam dat ik voelde hoe ze een voor een mijn lichaam raakten en mijn hart doorboorden.

Pierres lichaam was tussen een vrachtwagen en een gloednieuwe grijze Renault terechtgekomen. Toen de vrachtwagen hem raakte, was hij van zijn fiets gesmeten en tegen de tegemoetkomende auto aan gekomen. Volgens het ambulancepersoneel was hij op slag dood. Hij had niet geleden.

Die avond reed ik op de fiets naar de plek waar hij zijn laatste adem had uitgeblazen. Ik liet me op mijn knieën vallen toen ik het hartverscheurende tafereel zag: een verwrongen fiets op de grond en roze pioenblaadjes als verse sneeuw op de kasseien, overblijfselen die alleen maar van een enorm boeket afkomstig konden zijn.

Mijn verrassing.

Het verlies van mama en daarna Pierre kwam hard aan. Na die avond waren er sombere momenten waarop ik het gevoel

had dat ik niet verder kon. Meer dan tien keer had ik over de rand van het balkon gekeken en verlangd naar een snel einde aan de pijn, maar door het leventje in mij hield ik vol. Papa hielp zo goed en zo kwaad als hij kon. Hij voerde me bouillon toen ik te misselijk of te overstuur was om te eten, en hield me vast als ik zo hard moest huilen dat de kraag van zijn overhemd nat werd.

Maar Cosi, mijn lieve Cosi, was uiteindelijk de pleister die mijn hart zo nodig had. Met haar kon ik door, en dat heb ik gedaan. Zij is de reden dat ik 's morgens wakker word en 's avonds mijn gebed zeg. Ze is ook de reden dat ik in elke dag schoonheid zie, zelfs in deze.

'*Bon après-midi,*' zegt onze loopjongen, Nic, in de deuropening. Hij is een jaar of twaalf, maar hij is lang voor zijn leeftijd. Een lieve, hardwerkende jongen met verschillende baantjes, onder andere bij Jeanty en bij een bakkerij in de buurt, om ervoor te zorgen dat zijn familie de eindjes aan elkaar kan knopen.

Cosi bloost. Ik weet dat ze een oogje op hem heeft, maar ik durf niets te zeggen omdat ik haar niet in verlegenheid wil brengen. 'Heeft u nog bestellingen die ik vanmiddag moet wegbrengen, monsieur?' vraagt hij.

Papa knikt en overhandigt hem een bloemstuk.

'Komt in orde,' zegt hij, en hij glimlacht even naar Cosi waarna hij haar een klopje op haar hoofd geeft en de deur uit rent.

Cosi kijkt hem stralend na, draait zich dan naar mij en trekt aan mijn schort. Ik kijk naar mijn kleine meisje. 'Mag ik met Alina in het park spelen?' vraagt ze.

Papa kijkt bezorgd naar mij. 'Een kind van acht moet in deze tijd niet in het park spelen, ze moet...'

'Het is al goed, papa.' Ik onderbreek hem voordat hij iets kan zeggen wat haar bang zou kunnen maken. Natuurlijk maak ik

me net zo goed zorgen om haar veiligheid in onze bezette stad, maar ik ben me er ook heel sterk van bewust dat Cosi kind moet zijn, zo vrij en zorgeloos mogelijk moet kunnen leven, ook al lijkt de wereld om ons heen in te storten. Ondanks papa's zorgen heb ik geprobeerd haar te beschermen tegen angst. Haar leven heeft het mijne gered en heeft mijn wereld nieuwe betekenis gegeven. In ruil daarvoor wil ik die van haar kleuren met vreugde en geluk. Waar eens duisternis was, breng ik licht. Waar eens zorgen waren, breng ik troost.

Er overkomt haar heus niets in het park. Het is om de hoek van de winkel. En hoe wreed de ss-soldaten ook zijn, we hebben over geen enkel incident gehoord waarbij een Duitse soldaat een Frans kind iets heeft aangedaan. Er bestaat nog waardigheid in de wereld en ik ben van plan me daaraan vast te klampen.

‘Ja, schat,’ zeg ik, papa negerend. ‘Maar om zes uur thuis zijn voor het eten.’

Ze geeft me een zoen en vliegt de winkel uit, de straat over. Ik kijk hoe ze de hoek om huppelt.

Papa mompelt iets.

‘Wat?’ vraag ik, en ik sla mijn armen over elkaar. ‘Je bent het niet eens met mijn manier van opvoeden. Zeg het nou maar.’

Hij blijft lang stil. Als zijn blik de mijne ontmoet, zie ik dat zijn ogen vochtig zijn, zijn blik teder, helemaal niet ruzieachtig. ‘Alleen omdat ik zo veel van haar en van jou houd. Ik zou het...’ Hij zwijgt even om zich te vermannen. ‘Ik zou het niet kunnen verdragen als een van jullie iets overkwam.’

Ik loop naar hem toe, leg mijn handen op zijn schouders en geef hem een zoen op zijn wangen. ‘O papa, ik weet dat je je zorgen maakt,’ zeg ik. ‘Maar er overkomt ons niets. Het komt wel goed. Alles komt goed.’

Hij glimlacht. ‘Je lijkt zo veel op haar.’

Ik weet dat hij mama bedoelt, en het is het mooiste compliment dat hij me kan geven.

‘Je ziet de wereld zoals zij dat deed. Altijd door een roze bril.’

Ik grijns. ‘Dat is veel leuker.’

We draaien ons om als de winkelbel ons waarschuwt dat er een klant is. Ik herken hem niet. Een Duitse officier, een hooggeplaatste officier aan zijn decoraties te zien. Hij is langer dan de meeste soldaten die hier komen, zeker een meter negentig, met heel brede schouders. Hij heeft donker haar en een hoe-kige kaak. Zijn ogen zijn ijskoud en zijn postuur werpt een intimiderende schaduw op de winkelvloer. Ik begroet hem met een opgewekt ‘bon après-midi’, zoals ik al onze klanten begroet. Dat is mijn enige vorm van rebellie, om de Duitsers geen voorkeursbehandeling te geven en ze vaak onverschillig te benaderen.

Hij gromt iets naar me en ik wacht even met een reactie. ‘Kan ik u helpen?’ vraag ik uiteindelijk.

Hij negeert me, loopt langzaam door de winkel heen en weer en inspecteert elke hoek wantrouwig alsof de bloemen en hun bloemblaadjes spionnen zijn. Ik kijk hoe hij een rode roos uit een vaas haalt, naar zijn neus brengt en vervolgens op de grond smijt. Papa en ik kijken elkaar bezorgd aan.

‘Wat is er met de rozen?’ vraagt de man. Zijn Frans is goed, al is het met een zwaar Duits accent. Het lijkt of hij de vraag evenzeer aan zichzelf stelt als aan ons. Papa en ik durven geen antwoord te geven. ‘In het vaderland ruikt een roos... als een roos. Deze Franse rozen ruiken naar stront. Franse stront.’

Ik doe mijn mond open, maar de officier is me voor. ‘En deze?’ vraagt hij, en hij wijst naar een emmer met meerkleurige hortensia’s, paars en roze. Die zijn in deze tijd van het jaar